

Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України
«Про внесення змін до статті 233 Кримінального процесуального
кодексу України»
(реєстр. № 13430 від 26.06.2025 р.)*

***Анотація.** В інформаційній довідці аналізуються питання проникнення до житла чи іншого володіння особи у контексті пропозицій проекту Закону України за реєстр. № 13430 (далі – законопроект). Розглядається відповідність законопроекту вимогам Конституції України, основоположним засадам правотворчої діяльності, нормам чинного кримінального процесуального законодавства щодо врегулювання порядку проникнення до житла чи іншого володіння особи.*

Виокремлено певні ризики, які надалі можуть перешкоджати належній реалізації законопроекту під час правозастосовної діяльності.

***Ключові слова:** кримінальне провадження, проникнення до житла чи іншого володіння особи, обшук, ухвала слідчого судді.*

Вступна частина.

Статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) передбачено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Аналогічні приписи містить Загальна декларація прав людини (стаття 12), Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права (стаття 17).

Недоторканність житла чи іншого володіння особи є однією із конституційних засад кримінального провадження (стаття 30 Конституції України, стаття 13 КПК України). Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду. А у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку.

Отже, будь-яка модель суспільних відносин передбачає можливість обмеження окремого індивідуального права з метою забезпечення загального блага, безпечного середовища та недопущення порушення прав інших суб'єктів.

Разом із тим, незаконне проникнення до житла чи до іншого володіння особи, незаконне проведення в них огляду чи обшуку тягнуть за собою кримінальну відповідальність згідно приписів статті 162 КК України.

Будь-яке втручання у право особи на повагу до житла становитиме порушення статті 8 Конвенції, якщо воно не здійснювалося «згідно із законом», не переслідувало легітимну ціль та було «необхідним у демократичному суспільстві» у тому сенсі, що воно було пропорційним цілям, які мали бути досягнуті.

У частині третій статті 233 КПК України визначено юридичний зміст процедури позасудового обмеження права особи на недоторканність житла чи іншого її володіння.

Не заперечуючи доцільність удосконалення правової процедури кримінального провадження, а також наявність фактів зловживань незаконними обшуками, вважаємо за доцільне зазначити наступне.

Основна частина.

Метою законопроекту є «забезпечення законності у ході проникнення до житла особи та унеможливлення проведення незаконних обшуків».

Внесення відповідних змін до статті 233 КПК України обґрунтовується у пояснювальній записці до законопроекту позиціями ЄСПЛ та Верховного Суду. Проте наведене обґрунтування не засвідчує доцільність саме пропонованих змін стосовно наприклад, можливості проникнення в житло особи лише протягом 48 годин від моменту вчинення злочину або вирішення питання про притягнення особи до відповідальності за незаконний обшук.

У цьому контексті можна навести протилежні вказаним у пояснювальній записці приклади судової практики. Так, Колегія суддів Третьої судової палати ККС ВС у постанові від 06.09.2023 р. (справа № 688/647/19, провадження № 51-2840км23) визнала неспроможними посилення сторони захисту на відсутність підстав, визначених частиною третьою статті 233 КПК, та дійшла висновку, що з положеннями вказаної норми узгоджується те, що підставою для задоволення клопотання є врятування майна, яке є знаряддям, засобом або предметом злочину і яке могло бути знищено. Аналогічний висновок міститься в постанові Третьої судової палати ККС ВС від 18.10.2023 р. (справа № 303/3224/20, провадження № 51-3342км20) і постанові від 27.02.2024 р. (справа № 185/4212/21, провадження № 51-7440км23).

Також варто відмітити, що ЄСПЛ жодним чином не заперечує використання невідкладної процедури обшуку (наприклад, справа *Tortladze v. Georgia* (Application no. 42371/08)¹).

В цілому, питання проведення невідкладного обшуку та легалізації його результатів для використання у доказуванні є одним з найбільш дискусійних питань у теорії та практиці кримінального процесу².

Стосовно положень законопроекту, насамперед, слід відзначити, що проведення огляду і обшуку в житлі чи іншому володінні особи у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, дозволено Конституцією України (стаття 30). Проникнення до житла (іншого володіння) особи у невідкладних випадках об'єктивно передбачає проведення там огляду та/чи обшуку з метою виявити особу, що переслідується або життю якої загрожує небезпека, чи виявити майно, яке потрібно врятувати. Тому, пропоноване

¹ Дроздов О. М., Глинська Н. В. Невідкладний обшук: у пошуках балансу між ефективністю та дотриманням прав людини. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/08/105.pdf>

² Case of *Tortladze v. Georgia* (Application no. 42371/08). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-208597%22%7D>

речення у законопроекті (частина третя статті 233 КПК): «Під час таких дій здійснення обшуку заборонено» не відповідає конституційним приписам і не дозволяє виконати завдання кримінального провадження, передбачені статтею 2 КПК України. Пряма дія конституційних норм означає їх безпосереднє застосування. Закони України та інші нормативно-правові акти можуть лише розвивати конституційні норми, а не змінювати їх зміст.

Невідкладний обшук (обшук без ордеру) властивий більшості демократичних держав світу різних правових систем. При цьому, дієвим механізмом убезпечення від зловживань з боку прокурора, органу досудового розслідування є законодавчо гарантований інститут оскарження, зокрема законності дій слідчого, прокурора щодо проведення обшуку. Посиленню захисту конституційного права особи на недоторканність житла або іншого володіння може сприяти уточнення підстав відмови слідчим суддею у задоволенні відповідного клопотання (частина п'ята статті 234 КПК) підставою «обґрунтування невідкладності проникнення з посиланням на докази, у разі проведення обшуку у в порядку частини третьої статті 233 КПК України».

Пропозиція законопроекту щодо частини четвертої статті 233 КПК не враховує принцип презумпції невинуватості та існуючий порядок притягнення до відповідальності за статтею 162 КК України.

Положення пункту 1 розділу II «Прикінцеві положення» законопроекту не узгоджуються з позицією Конституційного Суду України, який у Рішенні від 15 квітня 2020 року № 2-р(II)/2020 відзначив, що в контексті принципу верховенства права важливим є встановлення при внесенні змін до законодавства розумного часового проміжку між офіційним оприлюдненням закону і набранням ним чинності.

У контексті пункту 2 розділу II законопроекту слід зазначити, що до законопроекту додається перелік законів та *інших нормативних актів*, прийняття або перегляд яких необхідно здійснити для реалізації положень законопроекту в разі його прийняття (частина восьма статті 90 Регламенту Верховної Ради України).

Висновок.

Часте внесення змін до однієї норми порушує принцип стабільності законодавства. Пропозиції законопроекту щодо статті 233 КПК України не повною мірою вирішують основні проблемні питання, пов'язані із убезпеченням ризиків зловживань у проведенні невідкладних обшуків.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*